

به نام خدا

خلاصه (نکات مهم و امتحانی)

اخلاق اسلامی (مبانی و مفاهیم)

محمد داودی

ویژه دانشجویان پیام نور

تهیه کننده: www.FileSell.xyz

اخطار: این فایل با تلاش بسیار زیاد توسط سایت www.FileSell.xyz نوشته و تدوین شده و هرگونه فروش، کپی برداری و انتشار رایگان آن غیر مجاز و حرام می باشد.

منظور از صراط مستقیم، عبودیت و بندگی خدا است.

سرنوشت انسان و خوشبختی او به اعمال و رفتار او بستگی دارد.

فرستادن پیامبران و کتاب آسمانی برای انسان نشانه تغییر پذیری اخلاق است.

امید به لطف خدا از راه های مبارزه با طمع است.

فضایل اخلاقی ایمانی: اخلاص، توکل، تقوا.

گزاره های علم اخلاق تجویزی و گزاره های فلسفه اخلاق توصیفی است.

رساله حقوق و دعای مکارم اخلاق از آثار امام سجاد (ع) است.

آیه شریفه (أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ) بیانگر هدفمندی آفرینش انسان است.

حکیم بودن خدا، یعنی کار عبث و بیهوده انجام نمی دهد.

توانایی تشخیص خوب و بد در گرو تهذیب نفس از آلودگی ها است.

شیر در مورد آثار زیاده روی در شهوت شکم را سرآغاز ولع به رابطه جنسی می داند.

عفت، انسان را از آلودگی ها حفظ و از پستی ها پاک می کند.

گناه دو چیز را در پی دارد: سرزنش مردم و کیفر.

حبوط عمل به معنی بر باد رفتن کار خیر است.

نشاط و شادابی زندگی اجتماعی انسان تا حد زیادی در گرو اخلاقی زیستن در میان جامعه است.

هدف علم حقوق تامین مصالح دنیوی افراد جامعه است.

گزاره های علم روانشناسی هم تجویزی و هم توصیفی است.

متن کتاب درسی، اخلاق اسلامی با رویکرد تلفیقی نوشته شده است.

نراقی: صبر برای رسیدن به پاداش خداوند، صبر زاهدان و پرهیزگاران است.

پیامبر اکرم (ص): ارزش هر عمل به نیت است.

از نظر ابن مسکویه علم اخلاق بیانگر صفات خوب و بد و راه های اکتساب صفات خوب و چگونگی دوری از صفات بد است.

گزاره های تجویزی وجه اشتراک علم اخلاق و علم روانشناسی است.

در رویکرد عرفانی پژوهشگر اخلاقی سعی دارد از زبان شعر و داستان در آثارش استفاده کند.

غزالی در مقدمه کیمیای سعادت، لازمه رسیدن به سعادت را خودشناسی، دنیاشناسی و خداشناسی می داند.

هدف از آفرینش انسان روی آوردن به اعمال صالح با اختیار است.

خزانه خداوند متعال در زمین دل پیامبران است.

پیامبر باطن، عقل است.

از نظر امام صادق (ع) طمع ایمان را از انسان می گیرد.

منشا محبت، فطرت کمال جوی آدمی است.

مشیت الهی همواره بر پایه اسباب و مسببات و علل و معلولات بنا شده.

شکر قلبی مثل: انسان با مشاهده نعمت های خداوند دلشاد شود.

تفاوت زندگی انسانی و حیوانی در شکر گزاری است.

اولین اثر صبر رسیدن به هدف است

صبر از فضایل عام است، حیا از فضایل اجتماعی است، حسن ظن به خدا از فضایل ایمانی است.

امام علی (ع): صفت محبت خدا را به آتش، نور، نسیم و آب الهی توصیف کرده اند.

رسیدن به آرامش، دستیابی به عزت و قدرتمندی از آثار توکل است.

دوری از حرام عنصر رفتاری شکر است.

بی نیازی از دیگران و آرامش خاطر از آثار عتدال است.

امام باقر (ع): برترین عبادت اخلاص است.

امام علی (ع): منشاء اخلاص یقین است.

از آثار احسان: جلب نعمت و دفع بلا، محبوبیت، بزرگی و عظمت

واژه عدالت در متون اسلامی بیشتر در مورد رعایت حقوق دیگران بکار رفته است.

دانشمندان اخلاق عوامل اصلی روی آوردن به گناه را شهوت و غضب می دانند.

جمله (این دو علم هر دو از علوم عملی اند و گزاره های آنها تجویزی است) مربوط به رابطه علم اخلاق با حقوق است.

روان شناسی: علمی که رفتار انسان و کاربرد آن در حل مشکلات زندگی او را بررسی می کنند.

بررسی (حد وسط در تعیین فضایل با بحث نفس و قوای نفسانی و کمال آن) مربوط به رویکرد فلسفی است.

کتاب جامع السعاده و معراج السعاده با رویکرد اخلاقی تلفیقی بحث شده است.

امام صادق (ع): باطن عبودیت و بندگی، ربوبیت و پروردگاری است.

آیه شریفه (فَاللَّهُمَّ فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا) به توانمندی اخلاقی زیستن و شناخت هدف اشاره دارد.

اما صادق (ع): مراد از حجت ظاهر، پیامبران و مراد از حجت باطن، عقل است.

از منظر علمای اخلاق: منشاء محبت، فطرت کمال جویی است.

منشاء اصلی خوف و رجاء، شناخت خدا و ایمان به او است.

توکل در لغت به معنی وا گذاشتن است.

ریشه و اساس ایمان، شکر نعمت های الهی است.

آیه شریفه (قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ) به موضوع اخلاص اشاره دارد.

نخستین گام در راه رسیدن به اعتدال، کسب بینش صحیح نسبت به دنیا و نعمت های آن است.

اسلام اولویت نخست در احسان به دیگران را به والدین داده است.

حدیث (اعدل تحکم) امام علی (ع) بزرگی و سروری که از آثار عدل است را بیان می کند. نخستین مرحله امر به معروف و نهی از منکر، امر و نهی قلبی است. عفت: بازداشتن نفس از کارهای ناپسند و زشت.

معیار قرآن مجید برای تشخیص سخن نیک از بد (قَوْلًا سَدِيدًا) است. طبق فرمایش امام سجاد (ع) بخشیدن خطاکار بدون سرزنش کردن او به معنای صفح آمده است.

مهمترین اثر همیاری در کارهای نیک و ناهمیاری در کارهای زشت، اعتلای ارزش های الهی است.

پیامبر اکرم (ص): بهشت با امور ناخوشایند و جهنم با امور خوشایند احاطه شده است. طمع: امید داشتن به دستیابی به مطلوب.

بر اساس آیات قرآن، اولین قتلی که به ناحق در زمین صورت گرفت به علت حسادت بود. ملا احمد نراقی: یکی از منشاء های اصلی حسادت، رقابت است.

امام علی (ع): صفات تکبر: حماقت، دام بزرگ شیطان، زینت ابلیس. زبان به رغم کوچک بودنش میدان عمل گسترده ای دارد.

امام صادق (ع): با تهمت ایمان قلبی انسان از میان می رود، چنانکه نمک در آب از میان می رود.

پرگویی از عوامل لجام گسیختگی زبان است.

اما علی (ع): میانه روی را ثروت و اسراف را فقر معرفی کرده است.

طبق روایات احسان کننده به صفت کریم معرفی شده است.

در روایت امام علی (ع)، انصاف معادل عدل معرفی شده است.

مهمترین مانع عدالت ورزی، گرایش های نفسانی است.

اولین گام برای رسیدن به محبت خدا و اولیای الهی، معرفت به خدا و پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) است.

امام حسن (ع): اطلاعات از خدا منشاء عزت، رضایت خدا و مطاع شدن انسان است.

امید ثمره نگرش واقع گرایانه و آرزو ثمره نگرش غیر واقع گرایانه است.

اخلاق، صفت ها و ویژگی های باطنی و معنوی انسان است.

کتاب معراج السعاده اثر ملا احمد نراقی است.

سلامت روح در گرو آراسته بودن به صفت های پسندیده است.

رفتار پیامبر (ص) (عفو عمومی) مشرکان بعد از فتح مکه، یکی از نشانه های اخلاق والای

او است.

اخلاقی زیستن یعنی استفاده از نعمت های الهی در چارچوب قواعد شرع.

تعقل و تفکر، حق گرایی و صبر بیانگر فضائل اخلاقی عام است.

امام کاظم (ع): برترین چیزی که با آن به خدا نزدیک می شویم، پیروی از خداوند و پیامبر

(ص) و محبتشان است.

امام باقر (ع): ولایت اهل بیت برای کسی که مطیع خداوند است سودمند است.

تسلیم یعنی پیروی بی چون و چرا، و در متون دینی آنرا تعبد و عبادت می خوانند.

بیم و امید لازمه جدا ناپذیر معرفت به خدا است.

توکل: یعنی انسان در رسیدن به هدف های خود علاوه بر فراهم نمودن اسباب و شرایط لازم،

تحقق اهداف را تنها منوط به اراده خدا می داند.

در آیه 83 سوره بقره خداوند در احسان به خویشان یتیمان را مقدم داشته است.

یکی از موانع مهم احسان به دیگران تکبر و غرور است.

در کتاب های اخلاق، عدل بمعنی: صفتی نفسانی است که حاصل پیروی کامل قوه عامله از

قوه عاقله است.

شناخت حقوق دیگران و غلبه بر موانع دو نکته ضروری در دستیابی به عدالت است. در اسلام معیار پسندیده و ناپسندیده بودن رفتار، منابع دینی است. از آثار عدالت: بزرگی و سروری، برکت و دوام نعمت، رضای الهی منظور از خمود، تفریط در شکم و دامن است. صفح در لغت مترادف با عفو است. شره و خمود در برابر عفت و بمعنی افراط در شهوت شکم و دامن است. از نظر نراقی: (اندیشه در پیامدهای شهوت، دوری از عوامل تحریک، در صورت ضرورت و گرسنگی) راههای مقابله با سلطه شهوت جنسی است. عفو و گذشت: بخشیدن خطای خطاکار و تنبیه نکردن او. معمولا هوای نفس در گرایشهای خلاف دستورات خداوند به کار می رود. اولین راه مبارزه با طمع تامل در آثار ناگوار طمع است. اقسام تکبر از منظر دانشمندان اخلاق: تکبر در برابر خدا، پیامبران، مردم. آیه (در دل هایشان مریضی است و خدا بر مرضشان افزود) در مورد منافقان است. پیامبر اکرم (ص): نزدیک ترین افراد به من در روز قیامت نیک خوتران هستند. بعثت پیامبر اکرم (ص) نشان از تغییر پذیری اخلاق است. محوری ترین صفت مومن تسلیم در برابر خدا بودن است که او را از دیگران متمایز می کند. امام صادق (ع): عبادت یعنی اطاعت از خدا. از آثار تسلیم خداوند بودن، محبوب دل مردم شدن است. خوف و رجا دو صفتی است که در مومن کاملا مساوی است و هیچ یک بر دیگری غلبه ندارد. صبر در طاعت، صبر در معصیت، صبر در مصیبت در احادیث پیامبر اکرم (ص) آمده اند. نخستین گام در رسیدن به اعتدال، کسب بینش صحیح نسبت به دنیا و نعمت های آن است.

دلیل شکرگزاری مومن در برابر نعمت های الهی، در اختیار داشتن همه نعمت های الهی است.

امام علی (ع): نیکی کردن < برترین ایمان، برترین شرف، راس ایمان، و برترین منقبت می داند.

امام کاظم (ع): هر کس دل مومنی را شاد کند، خداوند روز قیامت دل او را شاد می کند. مردم بهترین راه برای از میان برداشتن دشمنی ها و کارهای ناشایست را مقابله به مثل می دانند.

امام علی (ع): عدل را موجب چندین برابر شدن برکت و نعمت می داند. قرآن علت برتری مسلمانان بر سایر امت ها را امر به معروف و نهی از منکر می داند. پیامبر اکرم (ص) امت خود را از دنیاپرستی، پیروی از هوای نفس، شهوت شکم و دامن نهی کرده اند.

امام صادق (ع): کلید همه بدی ها و شرور، خشم است.

امام کاظم (ع) به عثمان بن عیسی برای عزیز شدن و خوار نشدن، نگهداری زبان و عدم تسلط مردم بر خود را توصیه نمودند.

کتاب منطق الطیر عطار با رویکرد عرفانی نوشته شده است.

فلسفه اخلاق به عنوان زیر بنای علم اخلاق، معیار های خوبی و بدی صفتها و رفتارهای علم اخلاق را بررسی کرده است.

نویسنده کتاب مکارم الاخلاق امین الاسلام طبرسی می باشد.

آیه شریفه (آیا پنداشتید که شما را بیهوده آفریده ایم و اینکه شما به سوی ما بازگردانیده نمی شوید؟) به هدفمندی خلقت اشاره دارد.

گریه شعیب (ع) به سبب محبت خدا بود.

امام حسن (ع): اطاعت از خدا منشاء عزت و هیبت است.

طبق آیه شریفه (إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا) تفاوت مومن و کافر سپاسگزاری و ناشکری است.

صبر در لغت به معنای حبس کردن و بازداشتن آمده است.

آیه شریفه (وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا) به میانه روی اشاره دارد.

آیه شریفه (فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا) به گرایش های نفسانی عدالت ورزی اشاره دارد. خودشناسی از سرچشمه های عفت است.

از نظر علامه طباطبایی سخن مطابق با واقع، ترک بیهوده گویی، عدم پیامد نامناسب با معنای (قَوْلًا سَدِيدًا) مطابقت دارد.

دستور قرآن مجید برای تشخیص سخن نیک از بد در (قولا حسنا) آمده است.

عفو، صفح، حلم در معنای گذشت آمده است.

پیامبر اکرم (ص) عابدترین و کوشاترین مردم کسی است که واجبات را انجام دهد و از گناهان دوری کند.

قرآن کریم: فراموش کردن خدا و خود فراموشی دو منشاء فسق و بیرون رفتن از ساحت عبودیت و اطاعت الهی است.

طبق آیه شریفه (وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ ۖ فَيُضِلَّكَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ) گمراه کردن انسان از آثار پیروی از هوای نفس است.

امام علی (ع): غضب و شهوت بدترین دشمن انسان است که اگر او بتواند بر آن تسلط یابد درجه اش بالا می رود و به بالاترین مرتبه می رسد.

منافسه در معنای غبطه آمده است.

شناخت ابعاد وجودی و قوای انسان و چگونگی رفتار او، کمک علم روانشناسی به علم اخلاق است.

کتاب جامع السعاده به روش ترکیبی (نقلی، عرفانی، فلسفی) تالیف شده است.

اعتدال در استفاده از دنیا به فضیلت اخلاقی، اجتماعی اشاره دارد.

هدف دار بودن جهان هستی و انسان بیش از همه از صفت حکمت الهی روشن می شود.

منشاء گناه، شهوت و غضب و پیروی از هوای نفس است.

امام علی (ع) آغاز پیروی از هوای نفس را فتنه و فرجام پیروی از هوای نفس را رنج می داند.

راه رهایی از اسارت طمع رسیدن به مقام ناامیدی از مردم است.

اصطلاح غمص، به معنای کوچک شمردن مردم است.

امام علی (ع): توکل از یقین ناشی می شود.

سه عنصر اصلی شکر (شناختی، قلبی، رفتاری) است.

امام صادق (ع): در مقابل شکر، صفت اخلاقی صبر قرار گرفته است.

بالاترین درجه صبر پاداش درجه صدیقان را دارد.

آیه شریفه: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ) به رابطه خویشاوندی به عنوان

مانع عدالت ورزی اشاره دارد.

مهمترین و کارآمدترین شیوه برای مهار زبان، تفکر و اندیشیدن است.

نظر علامه طباطبایی در معنای برّ و تقوی، به ترتیب (نیکو انجام دادن عبادات و التزام عملی

به امر و نهی خدا) است.

مهمترین اقر گناه در انسان، فاسد شدن قلب است.

امام علی (ع): بزرگترین و بدترین دشمن انسان هوای نفس (غضب و شهوت) است.

اینکه انسان دوست دارد خداوند نعمت هایی که به دیگران داده است را در اختیار او هم قرار

دهد، غبطه و ممدوح است.

ملا احمد نراقی: یکی از منشاء های اصلی حسادت، رقابت است.

امام صادق (ع): متکبران در روز قیامت همچون مورچه هایی که زیر پای مردم لگد می شوند محشور می شوند.

تکبر: اینکه انسان با مقایسه با دیگران خود را بزرگ شمارد.

عجب: اینکه انسان بدون مقایسه با دیگران خود را بزرگ شمارد.

در ارتباط اخلاق با علم حقوق، برخورداری از ضمانت اجرایی است.

بررسی معیارهای خوبی و بدی در فلسفه اخلاق بررسی می گردد.

آیه شریفه (رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِنَاسٍ لِّئَلَّا يُكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةً) به حجت ظاهری اشاره دارد.

احسان به والدین و اعتدال، به فضیلت اخلاقی از نوع اجتماعی اشاره دارد.

امام رضا (ع): چهار رکن ایمان < توکل، تسلیم، رضاء و واگذاری امور به خدا.

صبر مانند سر به بدن تشبیه شده است.

اخلاص یعنی پیراستن از آمیزه ها.

در قرآن کریم، داشتن اعتدال باعث الگو و گواه شدن امت اسلامی بیان شده است.

آیه شریفه: (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ الَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ) به همراهی خدا که از آثار احسان است اشاره دارد.

پیامبر اکرم (ص): سرور تمام رفتارها، انصاف، مواسات و یاد خدا است.

آیه شریفه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ قُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا) به تقوا و سخن راست اشاره دارد.

امام علی (ع): زبان عاقل پشت قلب اوست و قلب احمق در پشت زبانش.

آیه شریفه ((إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ)) به امور مسلمین اشاره دارد.

آیه شریفه (ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوْأَىٰ ۗ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ) به کفر به گناه اشاره دارد.

در آیه شریفه (انبلوهم ایهم احسن عملا) احسان به معنای، کار نیک و نیک انجام دادن کار

است.

امام علی (ع) در نامه به مالک اشتر احسان به مردم را برای برادری دینی و همنوعی لازم می‌داند.

ریشه‌های عفت در سخنان معصومین (ع): غیرت، قناعت و عقل است.

تاج مکارم اخلاق، در کلام امام علی (ع) صفت عفو می‌باشد.

حلم به معنای شتاب نکردن در تنبیه است.

پیامبر اکرم (ص): دوری از دنیا پرستی، پیروی از هوای نفس، شهوت شکم و دامن، بهشت را بر فرد واجب می‌کند.

امام علی (ع): غلبه غضب و شهوت موجب قرار گرفتن در زمره چهارپایان می‌گردد.

آیه شریفه: (این گونه خداوند بر دل هر متکبر جباری مهر می‌نهد) به اختلال در درک که از آثار تکبر است اشاره دارد.

آیه شریفه (یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَ لَا تَجَسَّسُوا وَ لَا يَعْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا) به سوء ظن، عیبجویی و غیبت اشاره دارد.

پیامبر اکرم (ص): بدترین افراد سخن‌چینان هستند.

امام صادق (ع): تهمت ایمان انسان را همچون نمک در آب نوب می‌کند.

تخلق به فضیلت‌های انسانی و پاک بودن نفس از رذیلت‌های اخلاقی، سعادت فردی و اجتماعی انسان را در پی خواهد داشت.

اخلاق جزئی از تعلیم و تربیت است.

در شناخت ابعاد وجودی انسان، شناخت قوای انسان، شناخت چگونگی رفتار انسان، اخلاق به علم روانشناسی وابسته است.

اگر خلق و خوی انسان قابل تغییر نبود، تکمیل مکارم اخلاقی معنا نداشت.

فضیلت‌های اخلاقی ایمانی از آن رو که پایه دیگر صفات اخلاقی را تشکیل می‌دهند، از اهمیت بیشتری برخوردارند.

حضرت آدم (ع) با توسل به نام پیامبران و اهل بیت (ع) از خداوند آمرزش طلبید.
بالاترین مرتبه توکل این است که انسان تمام حرکت ها و کارهای خود را از خدا بداند.
شکر یعنی شناخت نعمت و سپاس از نعمت دهنده.

امام صادق (ع): سرچشمه همه خطاها دوستی دنیا است.
بالاترین درجه اخلاص، رضایت خداوند است.

امام سجاد (ع): پس از معرفت خداوند و پیامبر (ص)، دشمنی با دنیا برتر از همه اعمال
است.

پیامبر اکرم (ص) اصلاح میان مردم را شعبه ای از نبوت می داند.

پیامبر اکرم (ص): بیشترین چیزی که سبب آن امت من وارد جهنم می شوند شکم و دامن
است.

مهمترین شیوه برای مهار زبان این است که قبل از سخن گفتن در آن بیندیشیم.
پیامبر اکرم (ص): عامل از بین رفتن کینه ها، عفو و گذشت است.

مراد از کار زشت در کارها عملی است که آدم را از سعادت الهی باز می دارد.
متعبدترین مسلمان کسی است که قلبش نسبت به دیگر مسلمانان صاف تر باشد.

پیامبر اکرم (ص): کوشاترین مردم کسی است که از گناهان دوری کند.
نابود شدن ایمان، عقل و ادب از آثار غضب است.

امام علی (ع): حسد درختی است که جز میوه ی بدبختی دنیا و آخرت ندارد.
طغیان از آثار تکبر است.

امام صادق (ع): کسی که دو رو و دو زبان باشد در روز قیامت با دو زبان آتشین وارد صحنه
محشر می شود.

از منظر قرآن: انسان در صورتی توان درک حقایق و تشخیص خوب از بد را دارد که
سلامت جسمی و روحی داشته باشد.

خلق یعنی: حالتی که باعث می شود افعال مناسب با آن بدون نیاز به فکر از فرد صادر می شود.

از نظر علامه طباطبایی: مراد از احسان در آیه (ان الله یامر بالعدل و الاحسان) نیکی کردن به دیگران است.

بزرگترین ولی نعمت انسان بعد از خدا پدر و مادر است.

امام رضا (ع): رعایت عدل نشانه دوام نعمت است.

علت کوتاهی کردن در امر به معروف و نهی از منکر، ضعف ایمان و طمع مالی است.

خشم و غضب، کینه های خفته را بیدار می کند و ادب را از میان بر می دارد.

غبطه از نظر اخلاقی در برخی موارد ممدوح است.

امام علی (ع): تکبر انسان بزرگ را کوچک می کند.

ائمه (ع) برای زبان، عنوان شوم را به کار برده اند.

طبق آیات سوره شمس: بایدها و نبایدها به نفس انسان الهام شده است.

اولین اثر مکتوب در مسائل اخلاقی نامه 31 نهج البلاغه خطاب به امام حسن (ع) است.

پایان.